



vinte, din multitudinea soluțiilor oferite trebuie aleasă cea care este mai potrivită copilului respectiv, indiferent dacă acesta rezultă din căsătorie sau din afara ei. Acest lucru este fundamentat pe principiul egalității tuturor copiilor, fără a face deosebire de proveniența lor – din căsătorie sau din afara ei.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994.
2. Codul familiei al Republicii Moldova, nr. 1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 47-48 din 26.10.2001, art. 210.
3. Codul de drept internațional privat al Tunisiei din 27 noiembrie 1998, promulgat prin Legea nr. 98-97 din 27 noiembrie 1998.
4. Codul civil al provinciei canadiene Quebec din 1991.
5. Codul civil al României, aprobat prin Legea 287/2009, republicat în Monitorul oficial al României nr. 505/2011, aplicabil din 1 octombrie 2011.
6. Codul de drept internațional privat al Belgiei, adoptat la 16 iulie 2004. În: Monitorul Belgiei din 27 iulie 2004, în vigoare din 1 octombrie 2004.
7. Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române. Chișinău: Arc: Gunivas, 2007, ISBN 978-9975-908-04-7 (Gunivas), 978-9975-61-155-8 (Arc).
8. Filipescu Andrei I. Filiația firească și filiația din adopție. București: Editura ALL Beck, 2002, ISBN 973-655-183-0.
9. Filipescu Ion P., Filipescu Andrei I. Tratat de drept internațional privat. București: Editura Universul Juridic, 2008, ISBN 978-973-8929-73-9.
10. Звеков В. Н. Международное частное право. Курс лекций. Москва: «Норма», 2000, ISBN 5-89123-269-3.
11. <http://www.cours-de-droit.net/la-filiation-en-droit-international-21605310>.

PRINCIPIUL AUTORITĂȚII DE LUCRU JUDECAT – GARANT AL STABILITĂȚII JURIDICE

Adelina BĂCU,

doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra *Drept privat*, ASEM

SUMMARY

The institution of effects of final judgments, reflected by the concept of authority or gloss power trial has paramount importance for stability of civil legal relations. There are legal social interest that the judgment which sliced dispute after adversarial proceedings to enjoy the presumption of absolute truth. No one can, by principle, still question the rights enshrined of final court decision, under such a judgment, using coercive force older people. The need litigants who won the lawsuit is reinstated them and also order them as troubled an antisocial act is restored or the subject of law which have been challenged certain individual rights, civil receives a confirmation indisputable rights.

Keywords: Court work authority, irrevocable decision, the effects of the final judgment, the legal certainty

REZUMAT

Instituția efectelor hotărârilor judecătorești irevocabile, materializată prin conceptul de autoritate sau putere a lucrului judecat, are o importanță covârșitoare pentru stabilitatea raporturilor juridice civile. Există interesul social-juridic ca hotărârea judecătorească care a tranșat litigiul după dezbateri contradictorii să se bucure de prezumția absolută de adevăr. Nimeni nu mai poate, de principiu, să mai pună în discuție drepturile consfințite prin hotărârea judecătorească rămasă definitivă. În temeiul unei asemenea hotărâri, cu ajutorul forței coercitive etatice, la nevoie, partea litigantă care a câștigat procesul este repusă în drepturile ei și, totodată, ordinea de drept tulburată printr-un act antisocial este restabilită sau subiectul de drept căruia i-au fost contestate anumite drepturi subiective civile capătă o confirmare indiscutabilă a drepturilor sale.

Cuvinte-cheie: autoritate de lucru judecat, hotărâre irevocabilă, efectele hotărârii irevocabile, securitatea raporturilor juridice

Introducere. Hotărârea judecătorească, fiind expresie a puterii judecătorului de a tranșa litigiile, are forța, recunoscută de lege, de a se opune redeschiderii ulterioare a aceleiași judecăți, asigurând astfel stabilitatea și securitatea raporturilor juridice. Ceea ce s-a tranșat jurisdicțional se opune între părți cu valoare absolută, iar față de terți – cu valoarea unei prezumții relative împotriva căreia se poate face dovada contrară.

Hotărârea judecătorească și efectele pe care le produce reprezintă instituții esențiale ale oricărui sistem juridic. Din acest motiv, o analiză amplă asupra acestui subiect prezintă un interes real pentru doctrina și practica judiciară. Desi-

gur, importanța instituției asigură și multitudinea studiilor, tratatelor și lucrărilor monografice. Cu toate acestea, prezentul studiu are ambiția de a încerca să prezinte unele aspecte particulare ale puterii de lucru judecat, în special cu referire la impactul pe care îl exercită asupra securității raporturilor juridice.

Scopul acestui articol este de a dezvălui mai profund particularitățile instituției autorității de lucru judecat, respectiv relevarea efectelor pe care le produce o hotărâre irevocabilă, atât prin prisma trăsăturilor caracteristice acestora, naturii juridice, cât și prin asigurarea respectării principiului securității raporturilor juridice.

Materiale și metode aplicate.



În cadrul acestui studiu a fost consultată atât literatura de specialitate străină, cât și cea autohtonă, inclusiv tratate, monografii, manuale și articole consacrate subiectului abordat nemijlocit sau domeniului dreptului procesual civil în general.

În vederea realizării scopului propus, au fost aplicate următoarele metode de cercetare științifică: metoda istorică, analiza comparativă, analiza logică, sinteza.

Rezultate obținute și discuții.

Abordarea istorică a instituției *autorității de lucru judecat* pornește de la Codul lui Hamurabi și Legile lui Manu ("Oricare afacere care a fost dusă la capăt și judecată nu mai trebuie să fie reîncepută, dacă legea a fost păzită"). [2.5, p. 126]. În legea babiloniană, fundamentul autorității lucrului judecat consta în angajamentul asumat de partea căreia i se respinsese acțiunea de a nu porni un nou proces și de a renunța la orice contestație ulterioară; acest angajament era scris și în caz de nerespectare se aplica o sancțiune. De asemenea, judecătorul care pronunța o hotărâre cu nesocotirea autorității de lucru judecat a unei hotărâri anterioare era îndepărtat din funcție și obligat să plătească o sumă reprezentând de 1,2 ori valoarea acțiunii, conform art. 5 Cod Hamurabi [2.5, p. 126].

La romani, regula puterii de lucru judecat a hotărârilor care puneau capăt litigiilor dintre părți a apărut mai întâi în privința litigiilor de natură civilă, în cea mai veche procedură de judecată, aceea a legisacțiunilor – *legis actiones*, nimănui nefiindu-i permis să folosească aceeași legisacțiune de două ori pentru satisfacerea aceleiași interes. Ulterior, în perioada procedurii formulare, autoritatea lucrului judecat era fundamentată pe ideea că prin efectul extinctiv al atestării procesului – *litis contes-*

tatio – se consuma acțiunea, astfel încât reclamantul nu mai avea la îndemână mijlocul tehnic necesar pentru a provoca o nouă judecată; în schimb, pîrîtul era considerat că nu își consumase acțiunea, astfel încât, dacă ar fi reluat procesul, reclamantul putea să-i opună excepția lucrului judecat – *exceptio rei iudicatae* – pe care pretorul o insera în formulă, iar judecătorul respingea pretențiile pîrîtului. Mai târziu, odată cu sistemul acțiunilor extraordinare – *cognitio extra ordinum* –, nu consumarea acțiunii era cea care făcea imposibilă o a doua judecată, ci faptul că ceea ce se judecase anterior exprima adevărul – *res iudicata pro veritate accipitur* [2.5, p. 127].

Regula autorității lucrului judecat a fost păstrată și în vechiul drept european, dar, spre deosebire de epocile antice și dreptul european medieval, aplicarea acestui principiu era condiționată de o judecată inițială corectă, lipsită de „coliziune”. Această condiționare este expresia, pe de o parte, a unei bogate experiențe jurisprudențiale cuprinzînd, din nefericire, și nenumărate exemple de proceduri abuzive și inechitabile, iar pe de altă parte, a unui geniu doctrinar al juriștilor secolelor XVI și XVII (Angelus Aretinus, Julius Clarus, Pr. Farinaceous), perioadă de timp în care au luat naștere marile instituții juridice, fundamente ale sistemelor juridice și în prezent. În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, Johann Benedict Carpzov [2.3, p. 6] susținea același principiu al imposibilității de a acuza din nou pe cel achitat, iar adnotatorul său Johann Friedrich Böhmer [2.3, p. 6] a menționat și excepții pe care Carpzov le-ar fi prevăzut: dacă acuzatul s-a sustras prin fraudă de la pedeapsă și dacă judecătorii și-au declinat competența.

Existența acestei reguli este presupusă și în vechiul drept românesc, pornind de la dispozițiile din Condica penală a lui I. Sturza Vodă din 1826, care reglementau condițiile limitative în care cel judecat definitiv putea pretinde a fi judecat din nou (dacă se descoperau fapte noi). Prima reglementare a autorității lucrului judecat este atestată în Regulamentul organic al Munteniei din 1832; în continuare, au fost identificate reglementări succesive în Codul de procedură civilă al României din 1865, dar și în Noul cod de procedură civilă din 2010 [2.3, p. 7].

Actualmente, în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nu este consacrat nici un articol cu denumirea de autoritate de lucru judecat, însă elementele distinctive care alcătuiesc această instituție și efectele lor pot fi depistate din conținutul diferitor articole, după cum vom constata ceva mai jos.

În doctrina juridică se precizează că puterea lucrului judecat are un aspect pozitiv pentru partea care a câștigat procesul, în sensul că se poate prevala de dreptul recunoscut prin hotărârea definitivă într-o nouă judecată, fără ca această instanță să mai poată lua în discuție existența dreptului, și un aspect negativ pentru partea care a pierdut procesul, întrucît nu mai poate repune în discuție dreptul său într-un alt litigiu [2.1, p. 272].

Sintagma „lucru judecat” provine din latinescul *res iudicata*, care semnifică ceea ce s-a judecat sau s-a soluționat. Din punct de vedere procesual, această expresie se raportează la efectele hotărârii judecătorești. Fundamentul lucrului judecat rezidă în necesitatea de a da eficiență hotărârii judecătorești și de a evita o nouă judecată asupra aceleiași chestiuni litigioase [2.3, p. 5].



În literatura de specialitate s-a încercat justificarea puterii lucrului judecat plecându-se de la necesitatea asigurării unei stabilități în circuitul civil și în ordinea juridică prin interzicerea reluării și repunerii în discuție a aspectelor litigioase tranșate deja [2.10, p. 24].

Ceea ce conferă hotărârii deplină sa valoare nu este împrejurarea de a fi conformă adevărului absolut (unde este adevărul?), ci aceea de a-i fi atribuită de către stat o forță particulară care interzice repunerea sa în discuție, pentru că trebuie să existe un sfârșit al litigiilor. Conflictul de drept – din momentul în care căile de atac sînt epuizate – a fost tranșat odată pentru totdeauna, ceea ce garantează stabilitatea, securitatea și pacea între oameni.

Fără respectul datorat principiului autorității lucrului judecat, hotărârile n-ar avea nicio utilitate practică. Ele nu ar pune capăt proceselor, pentru că un drept cîștigat cu ocazia unei judecări ar putea fi contestat și contrazis printr-o hotărîre ulterioară [2.9, p. 46].

În felul acesta, în relațiile sociale nu ar exista nicio ordine și totul ar sta sub semnul îndoielii și al posibilității reînnoșării litigiilor la nesfârșit. Nu se poate concepe o societate, oricît de rudimentară ar fi, fără acest principiu, al puterii lucrului judecat, în care stă tot folosul legilor.

Așadar, forța puterii lucrului judecat trebuie considerată că vine din nevoia socială de securitate juridică. Respingerea unei a doua acțiuni în justiție între aceleași părți, purtînd asupra aceluiași obiect și întemeiate pe aceeași cauză se datorează nu faptului că prima hotărîre exprimă adevărul, ci împrejurării că este imposibil să se mai demonstreze că hotărîrea anterioară este eronată.

Este deci nu doar preferabilă, ci

cu totul justificată constituirea la fundamentul autorității sau puterii de lucru judecat a ideii de imutabilitate a actului jurisdicțional, prin care, în cadrul unei proceduri contradictorii, s-a verificat și tranșat o situație litigioasă.

Concluzionînd, apreciem că puterea de lucru judecat a unei hotărîri și interzicerea reluării verificărilor jurisdicționale asupra aspectelor tranșate nu se datorează faptului că s-ar fi consumat acțiunea cu ocazia primei judecări sau că între părți s-ar fi încheiat, în momentul sesizării instanței, un contract – prin supunerea litigiului lor judecării – astfel încît sînt obligate să-l respecte, ori exprimării adevărului de către hotărîrea care a închis prima judecată.

Autoritatea lucrului judecat interesează ordinea publică și are drept scop, pe de o parte, înlăturarea contradicțiilor judecătorești, care ar slăbi respectul datorat justiției și ar micșora încrederea și demnitatea de care trebuie să se bucure în stat puterea judecătorească, iar pe de altă parte, necesitatea de a se pune capăt contestațiilor dintre împričinați care, prin posibilitatea de a reveni mereu înaintea justiției, ar arunca cea mai mare incertitudine în tranzacțiile omenești.

În literatura juridică de la începutul acestui secol s-au formulat opinii diferite cu privire la natura lucrului judecat. Dezbaterea a fost inițiată în doctrina germană. Două au fost opiniile în jurul cărora s-a declanșat o „luptă” de idei arareori întîlnită [2.7, p. 156].

O primă opinie pornește de la constatarea că lucrul judecat are un izvor autonom față de raportul juridic dedus judecării [2.4, p. 420-421]. În această concepție, hotărîrea trecută în puterea lucrului judecat va avea efectul de a constitui, modifica sau stinge raportul ju-

ridic litigios conform constatărilor făcute de instanță. „Duplicitatea” raporturilor juridice este evidentă, susțin acești autori, îndeosebi în cazul pronunțării unei sentințe injuste. Prin urmare, potrivit acestei concepții – denumită și *teoria substanțială* – sentința poate genera un drept inexistent sau înlătura un drept preexistent. Ea a fost susținută în special în doctrina germană de Wach, Kohler și Pangenstecher [2.4, p. 421]. Împotriva tezei substanțiale s-a declanșat o „furtună” de obiecțiuni, dintre care cea mai importantă se întemeiază pe constatarea că sentința se bazează pe fapte constitutive, modificatoare sau extinctive petrecute în trecut. Este și motivul pentru care această teorie a pierdut mulți susținători.

Astfel s-a ajuns la cea de-a doua concepție sau teorie procesuală. În această concepție se afirmă că sentința produce doar efecte de ordin procedural și nu afectează raporturi de drept substanțial; ea leagă judecării numai în raport cu procesele viitoare. Susținătorii acestei concepții afirmă că sentința nu produce efecte de fond; cu alte cuvinte, ea nu are influență asupra raportului juridic de fond. Desigur că și această concepție pare a sugera existența a două raporturi juridice: un raport juridic adevărat și un raport juridic distinct determinat prin sentință. Totuși, această teză, majoritară azi în dreptul comparat, înfățișează o realitate juridică incontestabilă și care decurge din necesitatea de a garanta stabilitatea raporturilor sociale, finalitate ce se realizează tocmai prin mecanismul puterii lucrului judecat și al excepției destinat a-l apăra. Printre promotorii acestei concepții îi menționăm pe Helwing, Stein, Goldshmidt și Rosenberg [2.4, p. 421].

În acest context, nu se poate contesta funcția declarativă a ho-



tărîrii judecătorești asupra raporturilor juridice. Iar această funcție este atât de semnificativă și de puternică, încît nu se poate susține decît că dreptul este acela pe care-l declară judecătorul prin sentință [2.4, p. 422]. Prin urmare, despre o dualitate a adevărului și a dreptului nu se poate vorbi în prezența unei sentințe care a soluționat în mod irevocabil conflictul dintre părți. Or tocmai această imposibilitate de stabilire a unui nou adevăr este determinată de excepția puterii lucrului judecat.

Funcția excepției puterii lucrului judecat este tocmai aceea de a exclude orice alte interpretări cu privire la adevărul stabilit de instanță în mod irevocabil. Din acest motiv, unii autori vorbesc despre existența unui veritabil „drept al lucrului judecat” și care se înfățișează ca „dreptul realizat prin intermediul procesului” [2.4, p. 422]. De aceea, cum se exprimă același autor, experiența juridică demonstrează uneori că, din cauza anumitor vicisitudini, „poate naufragia chiar și dreptul cel mai evident și triumfa dreptul în mod aparent cel mai slab” [2.4, p. 422]. În acest fel, noi credem că puterea lucrului judecat se înfățișează în toată splendoarea sa – aceea de a constitui „legea continuității dreptului”.

Conceptul de autoritate al lucrului judecat interesează însă mai profund sub aspectul efectelor pe care le produce. În doctrina română [2.6, p. 63] se analizează două categorii de efecte: pozitive și negative.

Efectul *pozitiv* al autorității de lucru judecat înseamnă că hotărîrea judecătorească creează un drept nou. Efectul *negativ* se referă la imposibilitatea ca litigiul soluționat printr-o hotărîre judecătorească să mai poată fi readus în fața instanței. Atît prin efectul pozitiv, cît și

prin cel negativ se evită adoptarea unor hotărîri judecătorești contradictorii.

Funcțiunea lucrului judecat (pozitivă și, respectiv, negativă) poate fi înțeleasă în mod corect făcînd distincția care se impune între cele două modalități de reglementare ce constituie expresia lucrului judecat: prezumția de lucru judecat și excepția lucrului judecat.

În timp ce *prezumția*, ca mijloc de probă, presupune un proces în desfășurare (în cadrul căruia dezlegările anterioare de chestiuni juridice se impun), *excepția* de lucru judecat, dimpotrivă, oprește o nouă judecată în fond, ambele avînd drept finalitate asigurarea stabilității și a securității raporturilor juridice ca valori fundamentale într-o societate [2.12, p. 47].

Prezumția aduce elemente probatorii – care nu pot fi ignorate – în soluționarea noului proces (ce nu prezintă tripla identitate cu primul, dar are legătură cu cele rezolvate deja), pe cînd excepția împiedică o nouă judecată (față de cea identică soluționată anterior), fără ca aceasta să poată semnifica o îngrădire a accesului la justiție. De vreme ce verificarea jurisdicțională pe aspectele litigioase a fost deja realizată, instanței nu i se poate pretinde să revină asupra ei pentru a ajunge la o altă soluție altfel decît prin exercițiul căilor de atac.

Pronunțarea hotărîrii irevocabile are efect extinctiv, care constă în imposibilitatea reluării dezbaterii judiciare asupra aceluiași litigiu, atît în privința judecătorului (supus principiului dezînvestirii), cît și în privința părților care trebuie să se supună principiului autorității de lucru judecat.

În literatura de specialitate din Federația Rusă [2.13, p. 404] nu este abordat însuși conceptul de autoritate de lucru judecat, dar se

evidențiază că o hotărîre judecătorească irevocabilă produce un șir de efecte, care nu reprezintă altceva decît elementele componente ale puterii lucrului judecat. Trebuie să menționăm că aceste efecte sînt recunoscute și în doctrina din Republica Moldova [2.2, p. 80].

Astfel, printre efectele hotărîrii irevocabile se enumeră [2.2, p. 80-81]:

- *exclusivitatea hotărîrii*, care înseamnă că un nou proces între aceleași părți, pentru același obiect și aceeași cauză să nu mai fie posibil;

- *incontestabilitatea*, care presupune că o hotărîre judecătorească definitivă să nu mai poată fi pusă în discuție de către părți sau procuror decît prin intermediul căilor de atac prevăzute de lege;

- *executorialitatea*, care determină că hotărîrea definitivă să poată fi pusă în executare silită la cererea părții care a cîștigat procesul sau a procurorului, iar uneori chiar din oficiu;

- *obligativitatea*, care face ca părțile să se supună efectelor lucrului judecat, iar partea în favoarea căreia acționează să nu poată renunța la dreptul de a o invoca.

Să le cercetăm pe rînd.

Incontestabilitatea semnifică inadmisibilitatea contestării prin apel sau recurs a hotărîrii judecătorești care are autoritate de lucru judecat, cu excepția revizuirii ei. Dacă legiuitorul ar fi acordat posibilitatea contestării hotărîrii prin intermediul căilor ordinare de atac, în mod repetat, atunci actul decizional al instanței de judecată n-ar putea dobîndi caracter irevocabil un timp îndelungat, fiind tergiversată desigur și executarea hotărîrii. Faptul că termenului de apel i se aplică instituția repunerii în termen nu duce la careva abuzuri, deoarece repunerea în termen nu poate fi



dispusă decît în cazul în care partea și-a exercitat dreptul la apel înainte de împlinirea termenului de 30 de zile, calculat din ziua în care a cunoscut sau trebuia să cunoască încetarea motivelor care justifică depășirea termenului de procedură (art. 116 alin. 4 CPC). Cît privește termenul recursului împotriva deciziilor instanței de apel, el este unul de decădere și repunerea nu poate opera (art. 434 alin. 2 CPC) [1.3].

Exclusivitatea determină imposibilitatea adresării repetate în judecată a acelorași părți, precum și a succesorilor lor în drepturi cu aceleași pretenții, în baza acelorași temeuri. Dacă instanța totuși a primit o cerere privitor la un litigiu care a fost anterior soluționat și care are părți, obiect și teme analogic cu cele ale cererii înaintate, în temeiul art. 265 CPC se va dispune încetarea procesului [1.3].

În doctrină [2.11, p. 262] s-a menționat că, dacă după dobîndirea puterii de lucru judecat a hotărîrii prin care pîrîtul este obligat la efectuarea unor plăți periodice s-au schimbat împrejurările care influențează asupra cuantumului plăților sau asupra duratei de achitare a acestora, oricare dintre părți este în drept, pe calea înaintării unei noi acțiuni, să solicite modificarea mărimii și termenului efectuării plăților. În acest caz, obiectul de examinare al instanței îl va constitui o pretenție inedită și desigur în temeiul acesteia va fi emisă o nouă hotărîre, care va dobîndi autoritate de lucru judecat conform regulilor generale.

Prejudicialitatea, după cum menționează prof. Al. Cojuhari, face imposibilă o altă apreciere într-un alt proces al faptelor și raporturilor juridice care au fost deja stabilite prin hotărîre judecătorească [2.2, p. 80]. În temeiul acestei însușiri, faptele și raporturile con-

statate de către instanță și înscrise în hotărîre nu pot fi puse la îndoială sau supuse la o cercetare repetată în cazul soluționării unui alt litigiu la care participă aceleași persoane. Conform art. 123 alin. 2 CPC, faptele stabilite printr-o hotărîre irevocabilă nu se cer a fi dovedite din nou și nici nu pot fi contestate la judecarea altei pricini la care participă aceleași persoane [1.3]. În cazul persoanelor care n-au luat parte la judecarea pricinii în care s-a pronunțat hotărîrea irevocabilă, faptele și raporturile constatate prin aceasta din urmă nu dispun de însușirea prejudicialității. După cum putem constata, prejudicialitatea își are limitele sale, atît subiective, cît și obiective. Restricțiile subiective se referă la faptul că în proces iau parte aceleași persoane ca și în litigiul anterior, în care deja a fost pronunțată o hotărîre ce a rămas irevocabilă. Limitele obiective presupun că în noul proces se examinează aceleași fapte și raporturi ce au fost cercetate în pricina referitor la care există deja o hotărîre cu putere de lucru judecat.

Obligativitatea semnifică acea însușire a hotărîrii în temeiul căreia organele de stat, cele de administrare locală, persoanele cu funcții de răspundere, precum și cetățenii sînt obligați ca, desfășurîndu-și activitatea, să respecte întru totul dispozițiile hotărîrii, neavînd dreptul să o modifice, s-o anuleze, sau referitor la chestiunea care a fost pronunțat actul de dispoziție să adopte o nouă hotărîre. Subiecții enumerați mai sus trebuie să contribuie la executarea acestei hotărîri și să întreprindă acțiunile necesare în vederea înregistrării dreptului stabilit sau constituit prin hotărîrea irevocabilă. De exemplu, în temeiul hotărîrii judecătorești prin care s-a stabilit paternitatea, organul de stare civilă este obligat să elibereze

certificatul de naștere al copilului, în care va fi înscris în calitate de tată al copilului pîrîtul din cadrul dosarului de stabilire a paternității.

Caracterul obligatoriu al hotărîrii judecătorești a fost menționat și în Hotărîrea Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislației procesuale civile la întocmirea hotărîrii și încheierii judecătorești [3.7], unde se stipulează: „Se atenționează că, în conformitate cu art. 123 alin. (2) și (3) din CPC, faptele stabilite printr-o hotărîre judecătorească irevocabilă într-o pricină civilă soluționată anterior în instanță de drept comun sau în instanță specializată sînt obligatorii pentru instanța care judecă pricina și nu se cer a fi dovedite din nou și nici nu pot fi contestate la judecarea unei alte pricini civile la care participă aceleași persoane. Sentința pronunțată de instanța judecătorească într-o cauză penală, rămasă irevocabilă, este obligatorie pentru instanța chemată să se pronunțe asupra efectelor juridice civile ale actelor persoanei împotriva căreia s-a pronunțat sentința sau hotărîrea numai dacă aceste acte au avut loc și numai în măsura în care au fost săvîrșite de persoana în cauză”.

Trebuie să menționăm că obligativitatea hotărîrilor judecătorești este obiectul unor dispute doctrinare aprinse, îndeosebi referitor la limitele subiective ale obligativității [2.2, p. 81]. În primul rînd, caracterul obligatoriu al hotărîrii judecătorești se extinde asupra participanților la proces. Aceștia trebuie să-și conformeze conduita după cum autoritatea judecătorească s-a expus în hotărîre, fie că se referă la recunoașterea unui drept, la executarea unei obligații ori la modificarea unui raport juridic. Persoanele care nu au fost atrase la examinarea și soluționarea unei pricini, dar au fost lezate în drepturi prin hotărîri



judecătorești, se pot adresa judecătorești cu o acțiune pentru a-și apăra drepturile, libertățile și interesele legitime (art. 16 alin. 3 CPC).

Evident că o bună ordine de drept exclude încălcarea drepturilor altor persoane prin hotărâri judecătorești a căror menire este să apere, și nu să încalce. Dar, în contextul realității noastre, o asemenea specificare în lege ne permite să afirmăm că hotărârea judecătorească obligatorie prin care se încalcă drepturile altor persoane neatruse în proces nu va fi opozabilă față de acestea, dacă ele se vor adresa în judecată cu o acțiune civilă separată. Considerăm totuși că instanța care va examina acțiunea civilă depusă conform art. 16 alin. 3 din CPC nu va putea modifica conținutul hotărârii judecătorești obligatorii prin care se încalcă drepturi.

În doctrina rusă [2.14, p. 384] s-a exprimat opinia că obligativitatea de fapt semnifică două lucruri:

- hotărârea se răsfrânge asupra tuturor, indiferent de faptul dacă au fost participanți la proces sau nu. Pentru cei care au fost părți în litigiu, hotărârea exprimă necesitatea de a-și conforma conduita cu prevederile acesteia. Toate celelalte persoane trebuie fie să săvârșească anumite acțiuni concrete în vederea executării hotărârii, fie să nu încalce dispozițiile ei;

- hotărârea are caracter obligatoriu pe întreg teritoriul țării.

Executorialitatea hotărârii judecătorești irevocabile presupune necesitatea realizării acelor acțiuni care sînt stipulate în actul de dispoziție al instanței. Această trăsătură constituie o parte componentă a obligativității ei, care are un sens mai larg decît executorialitatea, cuprinzînd în conținutul său, alături de îndatorirea subiecților de a o respecta, și obligațiunea lor de a o pune în aplicare. Indiferent de fe-

lul procedurii, toate hotărârile sînt obligatorii, însă nu toate pot fi executate silit. Dacă hotărârea a fost pronunțată într-o acțiune în constatare, ea nu necesită pentru punerea sa în aplicare careva acțiuni cu caracter de constrîngere. Este suficient că instanța a recunoscut existența anumitor împrejurări (de exemplu, recunoașterea dreptului de autor).

În unele cauze, după ce hotărârea rămîne definitivă, instanța va trebui să execute suplimentar anumite acțiuni. Astfel, conform art. 39 alin. 3 din Codul familiei, „instanța judecătorească este obligată să transmită, în termen de 3 zile de la data cînd hotărârea privind desfacerea căsătoriei a rămas definitivă, o copie a acesteia oficiului de stare civilă din raza ei teritorială” [1.5]. De aici rezultă că dispozițiile Codului familiei obligă instanța să desfășoare anumite acțiuni în vederea executării hotărârii.

Conform art. 255 CPC, „hotărârea judecătorească se execută, în modul stabilit de lege, după ce rămîne definitivă, cu excepția cazurilor de executare imediată după pronunțare” [1.3]. Anume datorită acestei însușiri se atinge scopul final – protecția reală a drepturilor sau intereselor încălcate ori contestate ale subiecților raportului litigios.

Dinamica autorității de lucru judecat. Autoritatea lucrului judecat analizată în dinamica sa este strîns legată de exercițiul căilor de atac. Atașîndu-se în mod automat hotărârii, independent de definitivarea efectelor sale proprii, substanțiale, autoritatea lucrului judecat există din momentul pronunțării actului jurisdicțional.

Finalitatea autorității lucrului judecat fiind aceea de a asigura imutabilitatea verificării jurisdicționale, ea va funcționa din chiar

momentul adoptării hotărârii [2.6, p. 27].

Este motivul pentru care partea căreia i s-a respins pretenția în prima instanță nu va putea să o repună în discuție prin deschiderea unui nou proces. Singurul cadru în care îi va fi permisă reluarea dezbaterilor asupra chestiunii tranșate va fi acela determinat de exercițiul căilor de atac.

Este adevărat că această autoritate nu se definitivează în forma dată verificării jurisdicționale de prima instanță sau în alta, modificată de instanțele de control, decît după epuizarea căilor de atac. În același timp, autoritatea există indiferent că hotărârea mai poate sau nu fi atacată; ea are forță obligatorie din momentul pronunțării soluției (împiedicînd reluarea aceleiași judecări), doar executorialitatea hotărârii fiind suspendată și influențată de exercitarea căilor (suspensive) de atac.

Autoritatea se atașează în mod automat hotărârii din momentul pronunțării ei, avînd în vedere specificul actului jurisdicțional; funcția de stat care se realizează în cadrul verificării jurisdicționale nu presupune existența unei hotărâri definitive, ea manifestîndu-se deopotrivă din chiar momentul pronunțării hotărârii și punînd obstacol reluării dezbaterii asupra aspectelor soluționate (altfel decît prin exercițiul căilor de atac).

Totodată, este adevărat că autoritatea se definitivează – într-o formă sau alta, după cum lucrul judecat rămîne cel stabilit de prima instanță sau, dimpotrivă, de instanța de control – după epuizarea căilor de atac.

Trebuie să menționăm că, în ultimul timp, conceptul de autoritate de lucru judecat se analizează în tandem cu principiul *securității raporturilor juridice*. Dreptul la



judicarea într-un mod echitabil de către o instanță, așa cum este garantat de articolul 6 § 1 al Convenției, trebuie interpretat prin prisma dispozițiilor Preambulului Convenției care, în partea sa relevantă, declară preeminența dreptului o parte a moștenirii comune a statelor contractante. Unul dintre aspectele fundamentale ale preeminenței dreptului este principiul securității raporturilor juridice, care cere ca nici o parte să nu aibă dreptul să solicite revizuirea unei hotărâri irevocabile și obligatorii doar cu scopul de a obține o reexaminare și o nouă determinare a cauzei. Competența instanțelor ierarhic superioare de revizuire trebuie exercitată pentru a corecta erorile judiciare și omisiunile justiției, dar nu pentru a efectua o nouă examinare. Revizuirea nu trebuie considerată un apel camuflat, iar simpla existență a două opinii diferite cu privire la aceeași chestiune nu este un temei de reexaminare. O derogare de la acest principiu este justificată doar atunci când este necesară, datorită unor circumstanțe esențiale și convingătoare (Ryabykh v. Russia, nr. 52854/99) [3.1].

Pentru respectarea acestui principiu, statele trebuie să depună diligențe pentru a putea fi identificate procedurile judiciare conexe și să interzică redeschiderea unor proceduri judiciare referitoare la aceeași problemă. Curtea a stabilit că instanțele sînt obligate să țină cont de constatările de fapt din procedurile judiciare anterioare, repunerea în discuție a situației soluționate definitiv prin alte hotărâri constituind o încălcare a articolului 6 §1 din Convenție [1.1].

Recomandarea nr. R (2000) 2 a Comitetului de Miniștri făcută statelor-membre cu privire la reexaminarea sau redeschiderea unor cauze la nivel național în urma hotărâri-

lor Curții Europene a Drepturilor Omului (adoptată de Comitetul de Miniștri la 19 ianuarie 2000 în cadrul reuniunii a 694-a a Delegațiilor Miniștrilor) constată că, drept urmare a încălcării principiului *res judicata*, partea lezată continuă să sufere consecințe negative foarte grave din cauza rezultatului deciziei naționale respective, care nu sînt în mod adecvat remediate prin satisfacția echitabilă și nu pot fi rectificate decît prin reexaminare sau redeschidere. Iar constatările Curții Europene asupra problemei sînt că decizia judecătorilor naționali contestată este în esență contrară Convenției ori violarea constatată este cauzată de erori sau deficiențe procedurale de o asemenea gravitate încît apare un dubiu serios în privința rezultatului procedurilor naționale contestate. Prin urmare, încurajează părțile contractante în special să examineze sistemele lor de drept naționale în vederea asigurării că există posibilități adecvate pentru reexaminarea cauzei, inclusiv redeschiderea procedurilor, în cazuri în care Curtea a constatat o violare a Convenției [1.6].

Curtea Constituțională din Republica Moldova de asemenea s-a expus în acest sens în una dintre hotărârile sale, menționînd că „securitatea juridică implică respectul pentru principiul *res judicata*, care constituie principiul caracterului definitiv al hotărârilor judecătorești. Deci, principiul autorității de lucru judecat corespunde necesității de securitate juridică și ordine socială” [3.6].

După cum se subliniază în literatura de specialitate [2.8, p. 113], acest principiu a fost impus, în mod expres, de practica instanțelor europene, legislațiile naționale arătîndu-se, în marea lor parte, receptive la exigențele pe care le implică respectarea acestuia. Principiul în

cauză nu se bucură însă de o reglementare legală expresă în dreptul autohton. Cu toate acestea, în una dintre hotărârile sale, Curtea Constituțională a RM menționează:

„75. Curtea reamintește că articolul 4 din Constituție prevede prioritatea reglementărilor internaționale la care Republica Moldova este parte, în cazul cînd există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile omului și legile interne.

76. Potrivit Hotărîrii nr. 55 din 14 octombrie 1999 privind interpretarea unor prevederi ale articolului 4 din Constituția Republicii Moldova, Curtea Constituțională a reținut că „această prevedere comportă consecințe juridice, presupunînd, mai întîi, că organele de drept, inclusiv Curtea Constituțională [...], sînt în drept să aplice în procesul examinării unor cauze concrete normele dreptului internațional [...], acordînd, în caz de neconcordanță, prioritate prevederilor internaționale”.

77. În aceeași ordine de idei, în Hotărîrea nr. 10 din 16 aprilie 2010 pentru revizuirea Hotărîrii Curții Constituționale nr. 16 din 28.05.1998 „Cu privire la interpretarea art. 20 din Constituția Republicii Moldova”, Curtea Constituțională a menționat că „practica jurisdicțională internațională [...] este obligatorie pentru Republica Moldova, ca stat care a aderat la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale”.

78. Prin aplicarea art. 4 din Constituție, aceste dispoziții convenționale au dobîndit un statut aparte, fiind situate, în ierarhia actelor normative, pe o treaptă echivalentă Legii Fundamentale și avînd preeminență asupra prevederilor interne, în caz de divergență” [3.6].

În lumina celor subliniate mai



sus, putem constata că soluțiile pronunțate de către instanța europeană reprezintă un izvor de drept pentru instanțele moldovenești. De asemenea, în sensul art. 46 din Convenția Europeană, hotărârile CtEDO au forță obligatorie. În conformitate cu prevederile acestui articol, înaltele părți contractante s-au angajat să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții în litigiile în care ele sînt părți. Adică, interpretările la CEDO cuprinse în hotărârile CtEDO, adoptate în privința Republicii Moldova, sînt obligatorii pentru instanțele judecătorești. Totodată, se va avea în vedere și Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 3/2014 cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, potrivit căreia instanțele judecătorești, în scopul respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale, urmează să ia în considerare și jurisprudența CtEDO stabilită în hotărârile sale în raport cu alte state-părți la Convenția Europeană [3.8].

Analizînd jurisprudența Curții Europene în privința Republicii Moldova sub aspectul respectării principiului securității raporturilor juridice, se observă că principala problemă în cauzele versus Republica Moldova în baza articolul 6 din Convenție este admiterea apelurilor tardive sau revizuirea ilegală a hotărârilor irevocabile. Astfel, în cauza Roșca v. Republica Moldova, Curtea a constatat violarea art. 6 § 1 al Convenției (securitatea raporturilor juridice), a art. 1 al Protocolului nr. 1 din Convenție (protecția proprietății), deoarece a fost casată o hotărîre judecătorească irevocabilă privind plata a MDL 102,653 de către o bancă prin admiterea recursului în anulare (de-

cizia privind admiterea recursului în anulare a fost casată la cererea Procuraturii Generale după comunicarea cererii către Guvern). În cauza Melnic v. Republica Moldova, Curtea a constatat violarea art. 6 § 1 al Convenției (securitatea raporturilor juridice) – admiterea, într-o cauză cu privire la recuperarea prejudiciilor, a unui recurs depus peste termen (cu 47 de zile întîrziere), fără a se expune asupra obiecției reclamantului că recursul este tardiv. În cauza Popov (2) v. Republica Moldova, Curtea a constatat violarea art. 6 § 1 al Convenției (securitatea raporturilor juridice) și a art. 1 al Protocolului nr. 1 din Convenție (protecția proprietății) – revizuirea după mai mult de 6 ani, fără a indica motivele revizuirii, a unei hotărîri irevocabile care nu a fost executată timp îndelungat. În cauza „Oferta Plus SRL” v. Republica Moldova, Curtea a constatat violarea art. 6 § 1 din Convenție (termenul rezonabil și securitatea raporturilor juridice) și a art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție (protecția proprietății) – neexecutarea timp de 38 de luni a unei hotărîri judecătorești executorii privind plata de către Ministerul Finanțelor și casarea prin revizuire a hotărîrii judecătorești pronunțate în favoarea reclamantului.

Menționînd aceste soluții ale forului european, apreciem că nerespectarea principiului securității raporturilor juridice este cauzată, în mare parte, de practica judiciară autohtonă care interpretează legea extensiv și redeschide procedurile pe marginea cărora s-a pronunțat deja o hotărîre irevocabilă. Astfel, instanțele sesizate ulterior nu ar fi trebuit să mai repună în discuție constatările jurisdicțiilor anterioare. Curtea Europeană a mai stabilit că instanțele sînt obligate să țină cont de constatările de fapt din

procedurile judiciare anterioare, repunerea în discuție a situației soluționate definitiv prin alte hotărîri constituind o încălcare a art. 6 din Convenție.

În acest sens, o modificare oportună a teorii dreptului intern și a legislației ca urmare a constatării violării articolului 6 din Convenție în privința Republicii Moldova o considerăm instituirea precedentului judiciar ca izvor de drept, deoarece în practica judecătorească deseori sînt situații cînd același caz, cu temei similar și de aceeași natură, fiind judecat chiar de aceiași judecători, finalizează cu emiterea unor hotărîri diametral opuse.

Concluzii. Principiul autorității de lucru judecat corespunde necesității de stabilitate juridică și ordine socială, fiind interzisă readucerea în fața instanțelor a chestiunii litigioase deja rezolvate și nu aduce atingere dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6 din CEDO, deoarece dreptul de acces la justiție nu este unul absolut, el poate cunoaște limitări, decurgînd din aplicarea altor principii.

Autoritatea de lucru judecat presupune întrunirea a trei elemente: *identitate de părți*, *identitate de temei* și *identitate de obiect*. Drept urmare, principiul puterii lucrului judecat împiedică nu numai judecarea din nou a unui proces terminat, avînd același obiect, aceeași cauză și fiind purtat între aceleași părți, ci și contrazicerea între două hotărîri judecătorești, adică infirmarea constatărilor făcute într-o hotărîre judecătorească definitivă printr-o altă hotărîre judecătorească posteroară, dată în alt proces.

Împrejurarea că autoritatea de lucru judecat poate fi uneori nesocotită, ceea ce ar aduce deservicii justițiabililor și ar pune sub semnul întrebării actul de justiție, impune obligația reglementării unui reme-



diu procesual care ar anihila eroarea comisă, și anume remediul revizuirii hotărârilor pronunțate în asemenea condiții de nelegalitate. În acest sens este necesar ca în cadrul art. 449 CPC să fie stipulat un nou temei de revizuire, și anume: „**existența hotărâri irevocabile cu conținut contradictoriu, date de instanțe de același grad sau de grade diferite, care încalcă autoritatea de lucru judecat a primei hotărâri**”.

De asemenea, ar fi bine-venit ca în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, după modelul legislațiilor procedurale ale altor state, să fie stipulată următoare dispoziție: „**Hotărârea care soluționează în dispozitivul său pretențiunile înaintate are, din momentul pronunțării sale, autoritate de lucru judecat**”.

Referințe bibliografice

I. Acte normative:

- 1.1. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, încheiată la Roma la 4.XI.1950 și semnată de către RM la 13.07.1995. În: *Tratate internaționale*. Chișinău, 1998.
- 1.2. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1 din 1994.
- 1.3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 111-115 din 2003.
- 1.4. Codul de procedură civilă al României, publicat în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 485 din 15.07.2010, republicat în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 545 din 03.08.2012, intrat în vigoare la 15 februarie 2013.
- 1.5. Codul familiei al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1316-XIV din 26 octombrie 2000, intrat în vigoare la 26 aprilie 2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 47-48 din 2001.
- 1.6. Recomandarea nr. R (2000) 2

a Comitetului de Miniștri făcută statelor-membre cu privire la reexaminarea sau redeschiderea unor cauze la nivel național în urma hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului (adoptată de Comitetul de Miniștri la 19 ianuarie 2000 în cadrul reuniunii a 694-a a Delegațiilor Miniștrilor).

II. Literatură de specialitate:

- 2.1. Ciobanu V.M. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*. Vol. I. București: Național, 1996.
 - 2.2. Cojuhari A. *Drept procesual civil: Partea Specială*. Chișinău, 2009.
 - 2.3. Florian E. *Puterea lucrului judecat în materie civilă*. București: ALL, 1997.
 - 2.4. Leș I. *Tratat de drept procesual civil*. București: ALL BECK, 2005.
 - 2.5. Nicolae A. *Relativitatea și opozabilitatea efectelor hotărârii judecătorești*. București: Universul Juridic, 2008.
 - 2.6. Nicolae A., Stamatescu A. *Autoritatea de lucru judecat în materie civilă*. București: Universul Juridic, 2012.
 - 2.7. Titulescu N. *Drept civil*. București: ALL BECK, 2004.
 - 2.8. Trăilescu Al. *Predictibilitatea normelor și stabilitatea raporturilor juridice – componente ale legalității actelor administrative*. În: *Curentul Juridic*, nr. 1, 2011.
 - 2.9. Vasu G. *Prezumția legală și excepția procesuală a puterii lucrului judecat în materie civilă*. În: *RRD*, nr. 6/1991.
 - 2.10. Князев А.А. *Законная сила судебного решения*. Дисс. канд. юрид. наук. М., 2004.
 - 2.11. Мусин В., Чечин М., Чечота Д. *Гражданский процесс*. Москва: Проспект, 1998.
 - 2.12. Сериков Ю.А. *Презумпции в гражданском судопроизводстве*. Москва: Волтерс Клувер, 2008.
 - 2.13. Треушников М.К. *Гражданский процесс*. Москва: Городец-издат, 2010.
 - 2.14. Ярков В. *Гражданский процесс*. Москва: Валтерс Клувер, 2004.
- ### III. Practică judiciară:
- 3.1. Hotărârea CtEDO în cauza *Ryabykh v. Russia*, nr. 52854/99, § 52, ECHR 2003-IX.
 - 3.2. Hotărârea CtEDO în cauza *Roșca v. Republica Moldova* din 22 martie 2005, cererea nr. 6267/02. Dis-

ponibilă: <http://lhr.md/despre.noi/publicatii/vol.3.hot.dec.cedo.2009.pdf>

3.3. Hotărârea CtEDO în cauza *Melnic v. Republica Moldova* din 14 noiembrie 2006, cererea nr. 6923/03. Disponibilă: [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/MELNIC%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/MELNIC%20(ro).pdf)

3.4. Hotărârea CtEDO în cauza *Popov (2) v. Republica Moldova* din 6 decembrie 2005, cererea nr. 19960/04. Disponibilă: [http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/POPOV%20NO.%202%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CtEDO_judgments/Moldova/POPOV%20NO.%202%20(ro).pdf)

3.5. Hotărârea CtEDO în cauza „*Oferta Plus SRL*” v. Republica Moldova din 19 decembrie 2006, cererea nr. 14385/04. Disponibilă: <http://lhr.md/despre.noi/publicatii/vol.4.hot.dec.cedo.2009.pdf>

3.6. Hotărârea Curții Constituționale a RM pentru controlul constituționalității art. XI pct.16 din Legea nr. 29 din 6 martie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative: 25 iunie 2013. Disponibilă:

http://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_2013/h_16.2013.ro.pdf

3.7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 2 din 07 iulie 2008 „Cu privire la aplicarea legislației procesuale civile la întocmirea hotărârii și încheierii judecătorești”. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=50

3.8. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 3 din 9 iunie 2014 „Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale”. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=181